

Rahibə Əliyeva,
ŞÖBMA-nın müxbir üzvü,
memarlıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent.
AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutu.

Aysel Abdullayeva
AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutu,
“Memarlıq abidələrinin qorunması və
bərpası problemləri” şöbəsi, baş laborant

UOT 725.82

BAKIDA MOLOKAN MƏRKƏZİ MEMARLIQ ABİDƏSİ KİMİ

Açar sözlər: Molokanların mərkəzi, ibadət evi, radio qovşaq, “Salaam Cinema Baku”, ekspert qurupu, memarlıq abidəsi.

Süleyman Rüstəm küçəsi 10 ünvanında yerləşən və 1913-cü ildə malakanların ibadət evi və ya malakanların mərkəzi kimi inşa olunmuş bina hazırda “Salaam Sinema Baku” adı altında fəaliyyət göstərən gənclər mərkəzinə çevrilmişdir. Azərbaycanda məskunlaşan, buranı özlərinin doğma vətəni kimi qəbul edən molokanların maraqlı, özlərinə məxsus həyat tərzləri var. 1820-ci ildən başlayaraq molokanlar Rusiya ərazisindən Cənubi Qafqaza, Krıma, 1870-ci illərdə isə Sibirə, Zakaspi və Qars vilayətlərinə köçürülüblər. İmperator I Nikolayın hakimiyyətinin əvvəlindən etibarən hökumət yaşamaq üçün onların Qafqaza yerləşdirilməsi haqqında qərar çıxarmışdır. Molokanlar başqa protestant qruplarının təsirinə uymurlar və daha mötədildirlər, yeni təriqətlərin ardıcılıqları ilə müqayisədə öz təlimlərinin təbliğatına az meyillidirlər. Molokanlar hərəkatının davamçıları oruculuq vaxtı süd (rus dilində “moloko”) içdiklərinə görə belə adlanırlar. Molokanlar özləri isə bu adı, “mənəvi südlə qidalanmaları” ilə izah edirlər.[1] Molokan icmaları Azərbaycanda XVIII əsrin ortalarında meydana gəlmişdir. Onları bura Rusiyadan, pravoslav kilsəsinin əleyhinə çıxdıqlarına görə sürgün etmişdilər. Azərbaycanda molokanlar əsasən kəndlərdə ayrıca icmalar şəkilində məskunlaşmışlar. Onlar öz adət-ənənələrini, dillərini və dini baxışlarını qoruyub saxlamaqla yanaşı, həmin ərazidə yaşayan yerli azərbaycanlılarla qarşılıqlı ünsiyyət də qurmuşlar.[1] Azərbaycanda məşhur olan İsmayilli rayonunun İvanovka kəndində vaxtilə Rusiyadan bu diyara köçüb gəlmiş molokanların nəslinin davamçıları yaşayır. Hazırda Azərbaycanda molokanlar, əsasən Bakı, Sumqayıt, Şamaxı, İsmayilli, Gədəbəy və Qubada yaşayırlar.

Molokanların Bakıda yaşadıkları dövrdə onlar əslən molokan olan Skobelevin təşəbbüsü ilə molokanların mərkəzini yaratmaq və binanın tikintisini təklif etmişdir. Məqsəd bütün molokanları bir məkanda toplamaqdan ibarətdir. Bakıda yaşayan bütün molokanlar molokan icmasının həyatında fəal iştirak edirlər. Onlar mərkəzdə keçirilən yığıncaqlarda toplaşır və bütün dini bayramları mütləq şəkildə cəmiyyətlə qeyd edirdilər. Molokan mərkəzi həm də cəmiyyətin dua evi kimi də tanınır. (Şək. 1) Molokanlar digər xristianlar kimi İsa peyğəmbəri Allahın oğlu kimi qəbul etmir, yalnız Allaha, onun ruhuna dua edir, ikonalara, xaça ibadət etmirlər. Eləcə də onlar içkini, donuz ətinə haram sayırlar. Məhz buna görə onlar ümumi xristian məbədlərində deyil, öz cəmiyyətlərinin toplaşdıqları məkanlarda dualar edirdilər.

Sovetlər dövründə din qadağan olunduqdan sonra, binanın funksiyası dəyişdirilir. Molokan mərkəzi Radio yayım binası kimi istifadə olunmağa başlayır. II dünya müharibəsi illərində radio yayım mərkəzindən xəbərlər yayımlanırdı. Artıq buradan dini yox, cəmiyyətin sosial-siyasi məsələlərinin sədasi gəlirdi. Sonralar tele-radio qülləsi istifadəyə verildikdən sonra, bina boşaldılmış, son illərdə isə gənclər tərəfindən kino- klub kimi istifadə olunmuşdur.

Şəkil 1. Molokanların mərkəzi.

Molokanların mərkəzinin yerləşdiyi bina 3 mərtəbəli mansardla inşa olunmuş, II mərtəbə ibadət üçün, I mərtəbə təsərrüfat işləri üçün ayrılmışdır. “T” formalı memarlıq-plan quruluşu, bir birinə perpendikulyar böyük məkan tutumlu yerləşkəldən biri ibadət və bayramların keçirilməsi üçün, üfüqi istiqamətli digər hissə, inzibati otaqlar üçün nəzərdə tutulmuşdur. Çoxsaylı

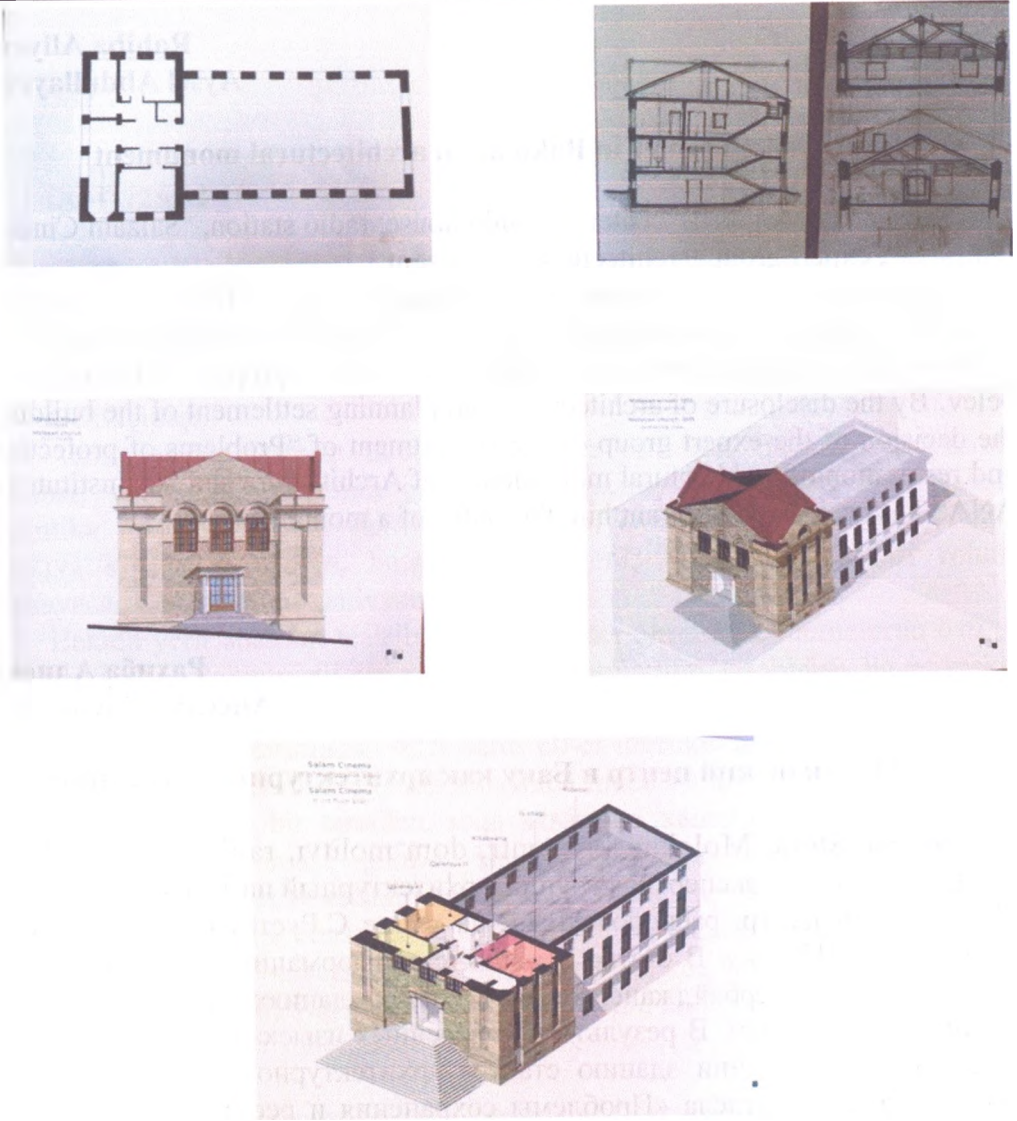
pəncərələrlə, təbii işıqlandırma ilə həll olunmuş zal, sadə memarlıq kompozisiyasına malikdir. Bina klassik üslubda inşa olunmaqla, baş fasad yan cinahlardan pilyastrlarla, ikinci mərtəbədə böyük hilali tağlı pəncərələrlə inşa olunmuşdur. Giriş, ionik kapitelli sütunların saxladığı örtüklə həllini tapmışdır. Çoxmarşlı, hündür pilləkənlər binanın əzəmətini daha da artırır. Yan fasadlardakı sıravı, düzbucaqlı pəncərə düzümü otaqları, xüsusilə də iri aşırımlı zalı I dərəcəli işıqlanma ilə təmin edir. Monsard bir-neçə konvert formalı örtük konstruksiyasına əsaslanır. (Şək.2)

Molokanların ibadəti digər xristianlardan fərqli şəkildə baş tutmuşdur. Belə ki, binanı tədqiq edərkən, dini tikilinin altlarına təsadüf etmədik. Yazılı mənbələrə əsasən müəyyənləşdirdik ki, molokanlar ibadət edərkən hamı bir zala yığılmaqla, qarşıda duran din xadiminin oxuduğu duaları təkrar etməklə dini ayinlərini tamamlayırlar.

Xatırladaq ki, “Molokanların mərkəzi” kimi tanınan bina özəl mülkiyyətdədir. Hazırda binada “Salaam Cinema Baku” kinoteatrı fəaliyyət göstərir. Mayın əvvəlində mülkün sahibi müqavilənin vaxtı bitdiyi üçün kinoteatrı binadan çıxarıb oranı təmir etmək qərarını vermişdir. Lakin kinoteatrın əməkdaşları binadan çıxmaqdan imtina edərək, mülkiyyətinin binanı sökəcəyini iddia etmişlər. “Salaam Cinema Baku” əməkdaşları məsələ ilə bağlı Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyevaya müraciət ünvanlamışlar. Birinci vitse-prezident məsələni nəzarətə götürmüş və Mədəniyyət Nazirliyinin bu işə cəlb olunmasına göstəriş vermişdi

“Salaam Cinema Baku” əməkdaşları və Nazirlər Kabineti “Salaam Cinema Baku” kinoteatrının yerləşdiyi binanın dövlət tərəfindən qorunan tarixi abidələr siyahısına salınmasına rəy verilməsi üçün Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Memarlıq və İncəsənət İnstitutuna müraciət etmişdir. Bu müraciətə əsasən İnstitutun “Memarlıq abidələrinin qorunması və bərpası problemləri” şöbəsinin ekspert qrupu binaya baxış keçirmiş və tikilinin dövlət qeydiyyatına götürülməsinə müsbət rəy vermişdir.

“Azərbaycan Respublikası ərazisində dövlət mühafizəsinə götürülmüş daşınmaz tarix və mədəniyyət abidələrinin əhəmiyyət dərəcələrinə görə bölgüsünün təsdiq edilməsi haqqında” Nazirlər Kabinetinin 2001-ci il 2 avqust qərarında dəyişikliklər edildi. Belə ki, 1913-cü ildə inşa olunmuş tarixi bina özünün memarlıq-konstruktiv xüsusiyyətləri, ətraf tikililər üzərində dominantlığı nəzərə alınmaqla “yeni aşkar olunmuş abidələr” kimi dövlət qeydiyyatına götürülmüşdür. Abidənin qorunması, bərpası dövlət nəzarəti altında həyata keçiriləcək. Abidə qorunmaqla ondan yeni funksiyada istifadə olunmaqla gələcək nəsillərə ötürüləcək.

Şəkil 2. Binanın planı, fasad və aksonometrik kəsikləri

Ədəbiyyat:

1. https://azbyka.ru/otechnik/Sergej_Petrovskij/molokane-ili-duhovnyehristiane/

Rahiba Aliyeva
Aysel Abdullayeva

Molokan center in Baku as an architectural monument

Keywords: Molokans' center, worship house, radio station, "Salaam Cinema Baku", expert group, architectural monument.

The Molokan Center, built at 10 Rustam Street in Baku was built in 1913. The paper informs about the inhabitation of Molokans in Azerbaijan, their customs and traditions, and the building built by the proposal Molokan Skobelev. By the disclosure of architectural and planning settlement of the building the decision of the expert group of the Department of "Problems of protection and restoration of architectural monuments" of Architecture and Art Institute of ANAS has been shown to grant him the status of a monument.

Рахиба Алиева
Айсель Абдуллаева

Молоканский центр в Баку как архитектурный памятник

Klõçevie slova: Molokanskiy üentr, dom molitvi, radio üentr, "Salaam Cinema Baku", ekspertnaya grupp, arhitekturniy pamyatnik.

Молоканский центр, расположенный на улице С.Рустама 10 в Баку, был построен в 1913 году. В статье приводится информация о местонахождении молокан в Азербайджане, их традициях и зданиях, построенных молоканом Скобелевым. В результате проведенных изысканий было принято решение о присвоении зданию статуса архитектурного памятника экспертной группой отдела «Проблемы сохранения и реставрации архитектурных памятников» Института архитектуры и искусства НАНА.